

77582833

Recai zade

Halid Ziya Uşaklıgil

Üstad ekremi yakından tanımış ve onun lezzetine doyum olmaz sohbeti bezminde bulunmuş olanlar, hele pek nadir tesadüf edilen tahassüsât fevraları esnasında onun tarafından tevdiata mazhar olacak kadar itimadını ve mahremiyetini kazanmış bulunanlar, bu müstesna fitrat sahibi şahsiyetin mutlaka meclûbu kalmışlardır. Ben bunu yalnız Edebiyatı Cedide senelerinde onun bir nevi manevî riyaseti altında toplanmış olanlarda değil, Mektebi Mülkiye, Galatasaray Sultanisinde onu muallim kürsüsünde tanıdıkları ve sevdikleri için uzun senelerden sonra bir türül unutamayan eski talebesinde de gördüm.

Ona mutaazzım, mütekebbir derledim; zamanın dik durmak hakkını kaybetmiş başları arasında hiçbir gölgenin en ufak isabetile örtülemediği başı elbette bütün gurur ile yükselebilir, muhaze ve itab salâhiyetine tamamen malik olan sesi yukarıdan inen bir ceza darbesi kuvvetile kendisini işittirebilirdi. O, bu noktadan Tevfik Fikretle aynı seviyede, hayır, aynı irtifada idi; bir farkla... Biri coşar, taşar, püskürdü; diğesinde infial, halim, sakın, mülâyimdi; ve en ziyade tezyif, tenefür, istihkar manaları tercihan bir kisve ve bürünürdü: İstihza...

Bu istihza kudreti onda insanı şaşırta, mukabeleden âciz bırakan, hemen ezip bir daha kımlıdanmak mecali bırakmıyacak surette yerlere seren bir silâhtı; ne çehresinde, ne vaz'ında, ne sesinde bu silâhın çıkacağına delâlet edecek bir emare yokken onun tek bir kelimesi, kısa bir cümlesi olurdu; ve eshas hakkında, vakayı hakkında koca bir hükmü vermiş olurdu.

Bu istihza silâhını bazan yalın bir kılıç şeklinde havale ederdi; bu, tedibi için hiçbir ihtiyat kaydine lüzum görülmiyenlere tevcih olunurdu; fakat ekseriyet üzere bir ince şiş gizliliğiyle gelir, en can alacak bir noktaya saplanırdı ve bu, öyle seri olurdu ki hedef olan her men daima şissetmemiş bulunurdu. İstihzası sevdiklerini de esirgemezdi; o zaman bu silâh ancak hissedilen bir ısırtışık kıl kadar ince bir iğne, yahut, ok olarak gıcıklıyan bir tüv olurdu.

Biz onu o kadar öğrenmiştik ki ne zaman ondan ya tedib eden, ya bir nüvazişe benzeyen bir istihza hamlesi zuhur etse, hatta daha görünmeden evvel, bunu hisseder, anlar, ve onun zevkine varırdık. O da bizim anlıyacağımızı bildiği için yan gözle, adeta çapkın denefilecek bir mana ile, bize bakar, «anladınız, değil mi? Bu zevk bana kifayet eder; öteki anlamış olsun olmasın, onun ehemmiyeti yok!..» demek isterdi.

Evet, ehemmiyeti yoktu. Onca beklenen fayda, cezaya müstahak olanı tedibden ziyade kendi hissini ifade etmiş olmakla nefsinı tatmindir.

Üstad Ekreme maruf şumulile (natuk demek belki mümkün olmazdı. Onun hitabesi yazısına) benzerdi; temkinle, güzel ve nakiseden ari eşkali ariya ariya; kullanılacak (tabirleri), (cümlesine verilecek cereyanları tarta tarta, ağır ağır, yazılacak olsa nefis bir sahife vücude gelecek surette, söylerdi; zaten yürürken, oturup kalkarken de böyle idi. Coşkun, taşkın olduğuna tesadüf etmedim; belliydi ki (onun fitratı) kasırgalara kapılsa bile (asude mişvarın) kaybedemezdi.

Bütün hayatı nefis ve tîzîh şeylerin taharrisile geçmişti. İstinye yalısında, resim yaparak; piyanosunda başka kimsede duymadığım bir san'atle, bir rik-katle şarkılar çalarak vâkit geçirir, ne zaman güzel şeyler görmek, tabiatın menazırında şiirlerine ilham almak isterse (Kalenderde) (Göksuda) Kanlıca koyunda sandal sevrani yapar, ve bu zamanlarda mutlaka saninatına hâkim olacak bir (erinin) (teshir kuvveti) altın da bulunurdu. Baharlarını (Büyükdada) Karanfil sokacının (küçük evinde) geçirirdi ve bu zamanlarda o, evinden ziyade (adanın tenha yollarında) tepele rinde (çamların arasında) saatlerle dolardı.

Dolaşmak onun başlıca mutadiydi. Onun da (hususî hayatında) (buhranlar zuhur edince, hele bütün mevcudiyetini bir daha muvazenesini bulamıyacak şiddetli bir matem) sarsıntısına hedef olunca, bu dolaşmak ihtiyacını (Tünel meydanında) (Şişlinin son hududuna kadar uzun bir cevelângâhta) tatmin ederdi.

fakat ne küçük bir sanada... Gean -
Gacques Rousseaudan beş on sahife,
La Fontaineden birkaç efsane, Vol -
neyden mekteblere mahsus bir mün -
tehabat mecmuasında tesadüf olun -
muş bir parça, mecmuu ona balığ ol -
mıyan fena tercümelere facialar, hik -
kâyeler, Ahmed Vefik Paşanın Mo -
lière tatbikleri bütün garbden edi -
len istifazanın yekûnunu teşkil edi -
yordu, ve garb kütübhanelerinden
fikir haznelerini doldurmağa vesile
bulanlarsa bunu kendileri için saklı -
yarak harice birşeyler sızdırmıyordu.

Eskiler değil hatta, garble ülfetleri
artıkça, yeniler, Şinasi mektebinin
üstadları bile, onları daha başka bir
edebiyat ufkunun açılmasına ihtiyac
hissetmekten alıkoymuyordu. Onla -
rın bir hatime değil maziden istikba -
le götüren bir köprü olduğunda müt -
tefik idiler; bu köprünün pek muh -
teşem, pek muazzam bir şehrah ol -
duğuna da imanları vardı, bunun i -
çindir ki onu bina edenlere samimi
bir hürmetleri vardı, ve bilâtereddüd
onlara üstad payesinde, hatta mür -
şid sıfatında ihtiram gösterirken bu -
na onları yükseltmekten ziyade ken -
dilerini kadirşinas evlâd kabilinden
tebcile şayan gençler mesabesinde
saydıracak birşey nazarile bakarlar -
dı. Fakat köprünün öte tarafında a -
çılacak yol hangi kolların eseri ola -
caktı? Bu kolların kendi kolları ola -
cağına inandıklarını farzetmek onla -
ra hiç malik olmadıkları fazla bir ne -
fis itimadı atfetmek olur. O yol ne
üç beş kişinin, ne üç beş neslin ceh -
di eseri olamazdı; uzun zamanlar
geçmeliydi, birbirini koşarak takib e -
den nesiller hep oraya pazularının
genc kuvvetlerini getirmeliydi; bunu
bilirlerdi. Hiç mağrur değildiler, ve
kendi yapabilecekleriyle artık yapıla -
cak işin bitmiş olacağını farzedecek
kadar kısa görüşlü, dar düşünüşlü

olmadılar. Koprülen sonra yolun sa -
rahaten garbe doğru uzanmasına i -
man etmişlerdi, o kadar... O imanla
yolun inşasına yarıyabilecek taşları
sırtlarının kuvveti nisbetinde getirip
güzergâhı tersim etmeğe başladılar.
Bunu yaparken ne yapacaklarını da
iyice söyleyemezlerdi, yapabildikleri -
ni de yaptıktan sonra büyük bir iş
görmüş olduklarına inanmadılar.
Kendilerinden sonra gelen ve daha
gelecek olan nesillerin bu çöl orta -
sından geçecek meyva ağaçlarıyla sa -
yedar yolda o kadar uğraşacak işleri
var ki...

İşte bunun içindir ki bir tesadüfle
toplandıkları gibi gene tesadüfün
sevkile emekliye emekliye yürüme -
ğe başladılar. O sırada kendilerine:
«Bir hattı hareket tayin ediniz, yeni
teşebbüsünüzün esas noktalarını gös -
tererek yapmak istediklerinizi söyle -
yiniz...» deselerdi şaşıracaktı. Hat -
ta bu yeni toplantıda bir garb tema -
yülünün tecelliyatı görüleceğine dair
bir mukaddemeye bile lüzum görme -
di, bunu aklından geçirmedi, aklın -
dan geçseydi bile bu arzuya müsaade
etmezdi; nasıl edebilirdi ki derhal
ağzının içinde dönmeden evvel di -
lini koparırlardı.

Bu satırları yazarken düşünüyorum
ve gülüyorum, o sırada Tevfik Fikret
ve yeni refikleri meselâ bugünün
genc nesilleri tarafından çıkarılan
risalelerin ilk nüshalarında haber
verdikleri niyetlerini, maksadlarını i -
zah eder bir başlangıç makalesi yaz -
mağa teşebbüs etselerdi, işte edebi -
yatı cedideyi doğmadan öldürmek i -
çin pek iyi bir çare bulmuş olurlar -
dı... HALİD ZİYA US GII

refiklere pek tesadüf etmedim; bilakis
aramızda (beni) tasvib eden (Ahmed Hik-
met) ve (Saffeti Ziyada) aynı kanaatle
sadeliğe doğru bir (meylân) doğmuş oldu.

Burada bu iki dosttan, bir de (Edebi-
yatı) (cedide) tarihinde hâsıl olan bir (if-
tirak) siyasi tabirile ifade edilmek icab
ederse, bir hizib hâdisesinden ve niha-
yet (Edebi devrenin) ömrüne hatime ve-
ren hâdiselerden bahsetmek (sırası) gel-
miştir.

HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

